

Світова політика

УДК 327 (477)438

Вознюк Ю. С.

Старший викладач кафедри суспільних дисциплін Київської державної академії водного транспорту ім. гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного

Кабиш О. В.

Студентка Київської державної академії водного транспорту ім. гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного

МІСЦЕ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Зроблена спроба концептуального аналізу становища України в сучасному геополітичному просторі. Зроблені висновки щодо економічного, політичного, соціального стану держави та спроба аналізу майбутнього країни.

Ключеві слова: *концептуальний аналіз, геополітика, політична діяльність, економічні відносини, політичні відносини, інтеграція.*

1 грудня 1991 р. відбулися дві події історичної ваги — понад 90% громадян, які взяли участь у Всеукраїнському референдумі, висловилися за незалежність України, водночас було обрано Президента республіки — Л. Кравчука (понад 61% голосів) [1, с. 566].

Спочатку Україна мала сприятливі міжнародні умови для виникнення як незалежної держави, так і суб'єкту міжнародних відносин. Сам факт виникнення України, як незалежної держави був важливим геополітичним актом у світовому просторі і започаткував глобальні геополітичні трансформації не лише на європейському континенті, а й у всьому світі в кінці 20 століття [2].

Тому метою даної статті є спроба концептуального аналізу «Місця України в сучасному геополітичному просторі».

24 серпня 1991 року Україна отримала незалежність. Пройдений шлях був тяжким і тернистим. Проте починаючи від Київської Русі і до сьогодні наш народ не втрачав свого обличчя, своєї самобутності, культури, історії. Народ ставили на коліна, але ми піднімалися і йшли далі.

Проголошення незалежності стало своєрідною точкою відліку нового етапу історії України, поклало початок перехідному періоду, суть якого — у переході на якісно вищий рівень суспільного розвитку: у політичній сфері — від тоталітаризму до демократії; в економічній — від командної до ринкової економіки; у соціальній — від людини-гвинтика до активного творця власної долі; в гуманітарній — від класових до загальнолюдських цінностей; у міжнародній — від об'єкта до суб'єкта геополітики. Тобто, в цілому має бути здійснено перехід від становища «уламка імперії» — до власної державності, від формальної незалежності — до реального суверенітету [1, с. 567].

Україна спочатку розглядалася як республіка зі сприятливими економічними умовами, тим не менш, країна пережила глибший економічний спад, ніж деякі з інших колишніх радянських республік. Під час рецесії Україна втратила 60% свого ВВП з 1991 по 1999 р. і постраждала від п'ятизначних темпів інфляції. Невдоволені економічними умовами, а також кількістю злочинів і рівнем корупції, українці протестували і влаштовували страйки.

Українська економіка стабілізувалася до кінця 1990-х років. Нова валюта, гривня, була введена в 1996 році. З 2000 року у країні спостерігається реальне економічне зростання в середньому близько 7% щорічно. Нова Конституція України була прийнята під час президентства Леоніда Кучми в 1996 році, який перетворив Україну на змішану республіку і стабілізував політичну систему.

У 2004 році Віктор Янукович, тодішній прем'єр-міністр, був оголошений переможцем президентських виборів, які були у значній мірі фальсифіковані. Результати викликали протести громадськості на підтримку кандидата від опозиції, Віктора Ющенка. Це призвело до мирної Помаранчевої революції, в результаті чого Віктор Ющенко і Юлія Тимошенко прийшли до влади. Янукович повернувся до влади в 2006 році, коли він став прем'єр-міністром під час «Антикризової коаліції», що призвело до дострокових парламентських виборів у вересні 2007 року. Янукович був обраний президентом в 2010 році. 11 березня було сформовано новий уряд на чолі з Миколою Азаровим.

Проте незважаючи на весь пройдений шлях, на сьогодні ситуація в Україні складається не найкращим шляхом. За дослідженнями журналу «Тиждень», лише 30% українців задоволені своїм життям.

За даними Держкомстату, у 2011 році кордон перетнули майже 20 мільйонів українців. Лише 90 тис. виїхали за межі країни «у службових справах». Півтора мільйона — як туристи. Решта (понад 17 млн.) обрали варіант «приватної поїздки».

Значення подій і явищ кінця ХХ століття полягає в тому, що в них відобразилися кардинальні зміни в геополітичній ситуації у світі: розпався Радянський Союз, змінився суспільно — політичний устрій у колишніх соціалістичних державах Центральної та Східної Європи, об'єдналися Східна і Західна Німеччина, активно розширюється Північноатлантичний альянс, економічно і політично посилюється Європейський Союз.

На міжнародній арені з'явилися нові держави, які свого часу входили в зону сухопутної могутності, серед них — незалежна держава — Україна.

Як нова держава Україна прагне знайти свою геополітичну ідентичність, усвідомити себе як у геополітичному контексті, так і в контексті розвитку світової цивілізації, визначити реальні національні інтереси і виробити стратегію і тактику їх реалізації [3, с. 47–48].

Геополітика — це одна з галузей зовнішньої політики. Вона поділяється на ряд окремих підгалузей. Політика балансу сил — запобігання домінування в міжнародній системі одного, або групи держав. Отто фон Бісмарк з цього приводу висловився надзвичайно вдало: «Вся політика може бути зведена до формули — постарайся бути серед трьох у світі, де править крихкий баланс п'яти держав. Це єдиний справжній захист проти формування ворожих коаліцій» [4, с. 4].

Забезпечення даних функцій являє собою політичну діяльність, що проводиться окремою країною.

Політична діяльність — окремий вид діяльності людей. Як свідчить суспільно — політична практика виникнення і функціонування політичних еліт і політичного лідерства, ці феномени політичної діяльності є найвагомими реаліями сучасного суспільства. Відомо, що в житті будь — якого суспільства політична взаємодія держави, партій, еліт, лідерів і виборців здійснюється на основі ролей і функцій. Політичні еліти і лідери викликають досить великий інтерес у громадянській

думці будь — якої політичної формації, особливо в умовах формування й становлення її політичної системи [5, с. 215].

У сучасній політичній науці лідерство не має однозначного тлумачення. «В різних підходах воно тлумачиться по — різному: як вплив, авторитет, влада і контроль над іншими; своєрідне підприємництво, що здійснюється на політичному ринку, де «підприємці» в конкурентній боротьбі обмінюють свої соціальні програми і способи вирішення суспільних завдань на керівні посади; символ суспільності й зразок політичної поведінки групи здатний реалізувати її інтереси за допомогою влади; набір особистих соціально — психологічних якостей лідера; функція певної ситуації та інше» [6, с. 186].

Г. Лебон писав: «Натовп завжди готовий слухати людину, яка обдарована могутньою волею і значною мірою вміє впливати на нього» [7, с. 235].

М. Вебер наголошує: «Можна сказати, що переважно три якості є для політика вирішальними: пристрасть, почуття відповідальності, окомір» [8, с. 235].

Проблема української політики постає в тому, що з початку української державності ми пішли не тим шляхом.

На сьогоднішній день Україні не вистачає саме лідерів, «вождів», які поведуть за собою вперед. Людей відповідальних, чесних та щирих в своїх діях.

Наприклад «Партія регіонів», яка стоїть на даний час при владі робить кроки для «покращення життя вже сьогодні». Проте всі кроки настільки абсурдні і не зрозумілі, що викликають обурення і подекуди сміх у населення.

Наприклад пенсійна реформа запропонована урядом, була не продумана і не змодельована.

Реформи про освіту викликали групу протестів від студентів по всій Україні.

Україна стоїть на мертвій точці, із-за того що всі хочуть «кращого життя вже сьогодні». Проте, змінити уставлені роками принципи дуже тяжко, а подекуди взагалі неможливо. Намагаючись зробити крок вперед країна починає рівнятися на певну країну, знову ж таки втрачаючи себе. Але зважаючи на геополітику країни, це не дає значних результатів.

А в той же час на історичній арені ведуться запеклі бої за місце під сонцем. Деякі країни колишнього Радянського Союзу пішли далеко вперед від України.

Розвиток України, при потенціалі країни, вкрай низький.

При тому, що Україна — потенційно багата країна яка усвідомлює себе і сприймається ззовні як політична і економічна держава рівня Польщі і Туреччини. Серед колишніх республік СРСР Україна отримала в спадок один з кращих наборів вихідних ресурсів [9, с. 125].

Для того, щоб повністю розкрити потенціал країни потрібно розвивати економіку, розширювати межі економічних можливостей, потрібно стати конкурентоспроможною державою.

Створити стійкий капітал. При чому патріотичний капітал. Під словом патріотичний, мається на увазі капітал, який буде працювати на людей в державі, а не на збагачення якоїсь окремої особи. Держава повинна виступити гарантом. І не тільки конституції. Лад буде тільки в тій країні де влада піклується про своїх громадян, а не тільки про себе.

Для освоєння інноваційної моделі економічного зростання, забезпечення економічного зростання, забезпечення економічної безпеки країни назрілим є входження її в широкий економічний простір, координація з економічними партнерами у структурній, грошово-кредитній, енергетичній, транспортній, соціальній сферах, відвоювання транспортних ринків. «Розв'язання цих завдань і нормальне функціонування вітчизняної економіки неможливе без запозичення передових технологій Заходу та без надходження ресурсів зі Сходу. Україна приречена на роль мосту між Європою та Азією» [10, с. 6–8].

Сенсом існуючого сучасного політичного режиму в Україні є панування фінансово промислових груп, або так званих олігархічних угруповувань, де держава є тим інструментарієм, тим механізмом який на політичному рівні реалізує їх волю та захищає їх.

Насправді людині потрібно не так багато (в рамках держави). Високий рівень освіти, робочі місця (з хорошою зарплатою) і забезпечення старості. Ці три компоненти формують людське ставлення до влади і до політики.

Потрібно піднімати економіку. Створювати невеликі державні підприємства, якими буде легко керувати і які на початкових етапах не будуть потребувати значних капіталовкладень. За рахунок цього будуть створені нові робочі місця, і це призведе до поліпшення економіки країни, а також збільшення і нагромадження капіталу держави.

Треба зробити акцент на легкій промисловості. Легка промисловість — це сукупність галузей, що спеціалізуються на виробництві товарів народного споживання (тканини, взуття, трикотаж, одяг, галантерея). Більшість продукції легкої промисловості завозиться з-за кордону, при

тому, що в Україні достатньо своєї сировини для забезпечення народу продуктами легкої промисловості.

Проте, для досягнення позитивного результату, не тільки держава повинна працювати на людину, а й людина на державу.

Крок за кроком, то піднімаючись, то опускаючись на сходинки, які ведуть у майбутнє, Україна рухається вперед, не відстаючи від інших. звичайно, бувають і падіння, і різкі підйоми, але все це ніщо порівняно з минулим і з тим, що чекає нашу країну в майбутньому. Можливо, буде краще. На це покладають надію усі громадяни України, але можливо... Переміна риторики Євросоюзу зі «стимулювальної» на стримано-розчаровану і знову на обнадійливу — добрий знак для України. Настав сприятливий час для відновлення щодо інтеграції України з ЄС.

Отримання статусу повноцінного члена ЄС, як стратегічна мета України була вперше задекларована президентом України Віктором Ющенко одразу після його обрання на початку 2005-го року.

Хоча в дискусіях українськими посадовцями і політологами називалися декілька конкретних дат можливого набуття членства, на цей час офіційно Україні від ЄС було запропоновано лише Європейську політику сусідства. Адміністрація президента поставилася критично до запропонованого статусу відносин у рамках сусідства.

У березні 2007-го року Україні було запропоновано укладення Договору про Зону вільної торгівлі з ЄС. Ця пропозиція хоча і викликала набагато схильнішу реакцію української держави, все ж не містить конкретних планів приєднання України до ЄС у найближчому часі. Деякі західноєвропейські політики говорять про тимчасову «стомленість від розширення» європейських інституцій.

Реалізація основоположних зовнішньополітичних інтересів України потребувала активної роботи у напрямку забезпечення її повноправної участі у побудові загальноєвропейської структури безпеки. Саме тому природним є бажання України, розвивати тісні зв'язки є НАТО. Так у розділі «Забезпечення національної безпеки» передбачено «налагодження військово-політичного співробітництва з... міжнародними організаціями, зокрема НАТО та ЗЄС» [11, с. 379].

Паралельно з Європейськими і Євроатлантичними розвивався і регіональний напрямок України. Зусилля України, як органічної складової Центральної та Східної Європи «мають бути постійно спрямовані на розвиток європейського регіонального співробітництва в усіх сферах

з метою зміцнення своєї державної незалежності та ефективного забезпечення національних інтересів» [12, с. 4–45].

Важливою ланкою розвитку України є політичні відносини з Росією.

Російська Федерація — держава-сусід України, кордон із якою проходить на північному сході та сході країни. Відносини із нею мають стратегічне значення для України і значною мірою визначають її зовнішню, а часом і внутрішню політику [13].

У результаті досягнутого між сторонами компромісу 31 травня 1997 року, під час візиту президента РФ Б. Єльцина до України було підписано українсько — російський політичний Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ [14].

З часу розпаду Радянського Союзу відносини між двома країнами часто були складними, проте зараз перебувають у стані покращення.

На рівень поглибленого взаємопорозуміння й унікального партнерства було виведено українсько — польські відносини. Підписання у 1997 році президентами України та республіки Польща Спільної заяви «До розуміння і єднання» можна з повним правом назвати зразком цивільного вирішення успадкованих з минулого міждержавних проблем [15].

Питання про місце України в сучасному геополітичному просторі на сьогодні постає дуже гостро. Точно визначеного плану розвитку країни так і не було сформовано. Проте є точно визначені питання, які потрібно вирішувати. Україні треба реформувати економіку, фінансову систему, соціальну та всі інші. Модернізувати промисловість. Подолати корупцію. Підняти рівень культури. Домогтися, щоб переїми в аграрному секторі не становили небезпеки для аграріїв європейських, які вже остерігаються дешевої української продукції. Налагодити конструктивні стосунки з Росією. Виконати всі умови МВФ. Не лякати європейських сусідів внутрішньополітичною напругою. Позбутися проблем — від питань мови, освіти, пам'ятників, нагород і подібних до дамоклового меча розколу країни, який продовжує над нею висіти.

Експерти зазначають, що Європа стоїть на порозі нової кризи і депресії. За рік Україна може відкрити для себе сегменти споживчого європейського ринку.

Оскільки в Європі намітилася десоціалізація економік і падіння споживчих можливостей громадян ЄС, вони потребуватимуть відносно дешевої та якісної продукції. Політика сильного євро не дасть змоги

європейським агровиробникам пропонувати таку продукцію. За нову ринкову нішу готові боротися США, Аргентина, Бразилія. Україна має шанси долучитися.

Непогані шанси і в українській промисловості — бо у Європі назріває експортний конфлікт. Німеччина ухвалила ряд законодавчих актів для стимуляції експорту і формує системи державних гарантій експорту, переорієнтовує експортні галузі на створення нових кооперативних мереж і потужностей — поза Євросоюзом, та не в Азії. Вибір — між постсовєтським простором і Бразилією. Тут можна шукати шансів для української промисловості...

Інші перспективи пов'язані з видобутком шахтного і сланцевого газу. Провідні європейські концерни закупили технології його видобутку, європейські родовища розвідані, але технології можуть мати екологічні «наслідки», тому в поле зацікавлення цих концернів потрапила серед інших країн і Україна. Її простори дають змогу видобувати такий газ із мінімальними наслідками для екології. Зате можна придбати технології, завантажити промисловість і розв'язати власні питання газозабезпечення [14].

Таку стратегічну мету визначено — це інтеграція України до ЄС, стратегічне партнерство з Росією, стратегічне партнерство з США «всі ці магістральні вектори української зовнішньої політики — самодостатні і взаємодоповнюючі. Ми будемо органічно поєднувати їх з співробітництвом на всіх інших напрямках» [17].

На сьогодні Україна має всі можливості щоб стати однією з передових країн світу.

Місцевий політичний інтерес іноді стає додатковим геополітичним фактором. Але він часто спровокований розвитком первинних умов: економічних, соціальних, демографічних, природно-кліматичних та інших. Все це дозволяє в середовищі геополітичних факторів виділити як вищевказані первинні, значимі фактори розвитку регіонів, так і вторинні. При всій мінливості геополітичних характеристик завжди залишаються територіальні причини, що визначаються «географією» регіону. Інтегрування, можливе за допомогою геополітичних програм і проєктів, що дуже часто веде до збігу економічних, соціальних, політичних і культурних вимірів. Це підтверджує наявність загального поля дії геополітичних і регіональних закономірностей.

Геополітичні інтереси держав, як правило, прагматичні, якщо не сказати егоїстичні. У боротьбі інтересів за виживання, за безпеку

нації, цілей досягають насильством, кровопролиттям, війною, удосконалюванням засобів захисту своєї безпеки. Безпека держави виступає домінуючим геополітичним інтересом, одним з елементів національного інтересу держави, що забезпечує йому поряд з іншими елементами (внутрішньою стабільністю, економічним розвитком, моральним здоров'ям суспільства, сприятливим зовнішнім оточенням, позитивним міжнародним іміджем) оптимальне існування.

Таким чином, у рамках сучасного політичного процесу відбувається пошук різних структур і форм розвитку України, що враховують безліч геополітичних інтересів. В умовах нової геополітичної ситуації сучасна Україна має об'єктивні можливості для створення механізму реалізації своїх геополітичних інтересів на основі зваженої далекоглядної політики.

Список використаних джерел:

1. Бойко О.Д, Історії України: [Текст]/Бойко О. Д. — Київ, 2002.
2. Вознюк Ю.С., Литвин С.Х., Воєнна історія України: [Текст]/Вознюк Ю.С., Литвин С.Х. — К., 2012. — 58 с.
3. Крисаченко В. Геополітика//Науковий інструментарій українознавця. Довідник/В.С. Крисаченко. — К.: ННДІУВІ, 2012.
4. Рудич Ф.М., Балабан Р.В. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти: [Текст]/Ф.М. Рудич, Р.В. Балабан. — К., 2002.
5. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посіб. для студ. Вищ. навч. закл. — К., 1997.
6. Лебон Г. Психология народов и масс/Г. Лебон. — СПб., 1995.
7. Вебер М. Избранные призрадания/Макс Вебер. — М., 1990.
8. Украина: раздвоение трансформации. Вопросы экономики. — № 3. — 2009.
9. Концепція економічної безпеки України/Кер. проекту В.М. Геєць. — К., 1999.
10. Про основні напрями зовнішньої політики України: Посатнова Верховної Ради України//ВВРУ. — 1993. — № 37.
11. Про основні напрями зовнішньої політики України: ВВРУ. — 1993 — № 51.
12. Зовнішньополітичні контакти (Із зустрічі Президента РФ з Прем'єр-міністром Україн, 9 жовтня 2007 року) (рос.)

13. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією//Голос України. — 1999. — 13 січня.
14. Думки, висловлені в рубриці «Точка зору», радіо «Свобода». Інтернет джерело: <http://news.meta.ua/metka: рубрика-точка-зору/by-weight/>
15. Спільна заява президентів України і Республіки Польща «До розуміння і єднання».
16. Інавгураційна промова Президента України Л. Д. Кучми // Урядовий кур'єр. — 1999. — 1 грудня.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2013 р.

Вознюк Ю.С., Кабыш А.В. Место Украины в современном геополитическом пространстве

Сделана попытка концептуального анализа положения Украины в современном геополитическом пространстве. Сделанные выводы относительно экономического, политического, социального положения государства и попытка анализа будущего страны.

Ключевые слова: *концептуальный анализ, геополитика, политическая деятельность, экономические отношения, политические отношения, интеграция.*

Voznyuk Y.S., Kabysch O.W. Ukraine's place in the modern geopolitical environment

The article is sires conceptual analysis of the modern state of Ukraine in geopolitical environment..Conclusions on the economic, political and social situation of the state and attempt to analyze the future of the country.

Keywords: *conceptual analysis, geopolitics, politics, economic relations, political relations, integration.*